

Nadine AKKERMAN,
Elizabeth Stuart, Queen of Hearts,

Oxford 2021, Oxford University Press, 624 s.,
ISBN 978-0-19-966830-4

Tato monografie z pera profesorky raně novověké literatury a kultury působící na univerzitě v Leidenu Nadine Akkerman je završením autorčina téměř dvacet let trvajícího výzkumu, jehož součástí bylo i vydání zatím největší a nejkompexnější edice dopisů Alžběty Stuartovny (i když vydané jsou zatím pouze první dvě třetiny)¹ a také několika dílčích studií.²

Rozhodně se nejedná o první knihu, jejímž hlavním objektem zájmu je život této fascinující osobnosti první poloviny 17. století. V češtině sice skutečně prozatím nic takového publikováno nebylo, existuje však velké množství anglických biografí³ a jedna německá.⁴ Nabízí se tedy otázka, jestli byla další taková práce vůbec potřeba. I zběžný pohled na všechny předešlé publikace nás dovede ke kladné odpovědi na tuto otázku. Starší pojednání jsou oproti tomu novému o poznání stručnější, vycházejí především ze sekundární literatury a používají pouze malou část všech dochovaných ego-dokumentů. Dalším častým nedostatkem starší literatury je, že zaujímá k Alžbětě spíše negativní postoj (výjimkou byla historička M. A. E. Green, jež v 19. století pomáhala s vytvářením edic dokumentů britské vlády, díky čemuž pracovala s lepší pramennou základnou).⁵ Ten vychází z různých anekdot, které se v literatuře tradují

¹ *The Correspondence of Elizabeth Stuart, Queen of Bohemia. Volume I. 1603–1631*, (ed.) NADINE AKKERMAN, Oxford 2015; *The Correspondence of Elizabeth Stuart, Queen of Bohemia. Volume II. 1632–1642*, (ed.) TÁŽ, Oxford 2011.

² Např. NADINE AKKERMAN, *Courtly Rivals in The Hague: Elizabeth Stuart, 1596–1662 & Amalia von Solms, 1602–1675*, Venlo 2014; TÁŽ, *Semper Eadem: Elizabeth Stuart and the Legacy of Elizabeth I*, in: *The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival*, (edd.) Sara Smart, Mara R. Wade, Wiesbaden 2013, s. 145–168.

³ Např. MARY ANNE EVERETT GREEN, *Elizabeth, Electress Palatine and Queen of Bohemia*, London 1909; JESSICA GORST-WILLIAMS, *Elizabeth, the Winter Queen*, London 1977.

⁴ MARGARET LEMBERG, *Eine Königin ohne Reich: Das Leben der Winterkönigin Elisabeth Stuart und ihre Briefe nach Hessen*, Marburg 1996.

⁵ NADINE AKKERMAN, *Elizabeth Stuart, Queen of Hearts*, Oxford 2021, s. 4.

a v drtivé většině je nelze dohledat nebo spolehlivě doložit.⁶ A právě oproštění obrazu Alžběty Stuartovny od těchto pomluv je hlavním cílem recenzované biografie.

Její členění je do velké míry určeno samotným žánrem. Kniha je přehledně rozdělena do pěti větších částí podle životních etap – dětství, od svatby do odchodu z Čech, exil po boku Fridricha Falckého, období vdovství do začátku občanské války v Anglii, poslední část končí logicky smrtí. Dále je kniha členěna do 22 kapitol, které jsou rozděleny spíše tematicky (např. některé jsou více zaměřené na válčení, jiné na soukromý život) a částečně se časově překrývají. Ty jsou pak děleny na podkapitoly.

Text je doprovázen množstvím promyšleně zvoleného obrazového materiálu. Přibližně uprostřed knihy (mezi s. 288 a 289) nalezneme přílohu obsahující 15 vyobrazení. Jedná se především o portréty a ukázky Alžbětina rukopisu. Do textu je pak začleněno 40 obrázků. Opět mezi nimi převažují portréty následované soudobými rytinami a tisky.

Na začátku knihy nalezneme také mapy a ediční poznámku. A zde se dostáváme k nedostatkům publikace. Ediční poznámka obsahuje vysvětlení datací, autorka se totiž musela vypořádat se souběžným používáním dvou kalendářů, a také objasnění způsobu citování pramenů. To vše je v pořádku dodrženo v celé publikaci a nelze tomu nic vytknout. Naopak docela problematické jsou názvy měst, především českých, jak už napsal i Jaroslav Pánek v recenzi na první díl dopisové edice.⁷ Autorka uvádí, že zeměpisné názvy jsou v textu v jejich soudobé podobě a v rejstříku (který je jinak velmi zdařilý a usnadňuje případné dohledávání informací a citací) obsaženém na konci publikace je najdeme i v aktuální podobě. V případě českých měst jsou za soudobé verze považovány německé názvy. Takto stanovená pravidla jsou dodržena například u Prahy, Třeboně a Mikulova. Při hledání Plzně ale najdeme jen zkomolenou podobu „Plzn“ a v případě Kroměříže a Hulína bychom aktuální český název našli jen stěží. Rakovník sice nalezneme i v češtině, ale v textu se vyskytuje jako „Rakonic“, přitom německý název je Rakonitz (sám Fridrich

⁶ Např. příběh o sejmutí kříže z Karlova mostu je v Historii české zakončen poznámkou „Poptati se na to bedlivěji, stalo-li se.“ Viz *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623. III. díl 1619–březen 1620*, (ed.) KAREL TIEFTRUNK, Praha 1867, s. 421.

⁷ JAROSLAV PÁNEK, *The Correspondence of Elizabeth Stuart, Queen of Bohemia. Volume I (1603–1631)*. Edited by Nadine Akkerman, Český časopis historický 118/2020, č. 4, s. 1190–1196.

Falcký pak v dopisech používal podobu „Rackonitz“).⁸ Podobný osud potkal polskou Lubaň, která se v textu i rejstříku objevila jako „Luban“, přičemž správně by měla být použita německá verze Lauban nebo polská Lubaň. Naopak Nymburk nalezneme pouze v české podobě. Za zmínku ještě stojí Mělník, který se v rejstříku i textu vyskytuje pouze v podobě „Meling“.

O poznání lépe jsou na tom města v ostatních zemích, o kterých kniha pojednává, tj. dnešní Německo, Nizozemsko, Belgie a Anglie. U anglických měst logicky problém s překládáním nebyl a i u ostatních zmíněných zemí často platí, že názvy měst jsou v původním a anglickém znění buď přímo stejné, nebo podobné.⁹ I zde se však vykytují menší nesrovnalosti. Nizozemské město Dordrecht je v textu jednou uvedeno v tomto znění a později ve verzi Dordt,¹⁰ která se kdysi využívala v angličtině, v rejstříku naštěstí najdeme verze obě. Bavorský Mnichov zase v rejstříku nalezneme pouze pod anglickým Munich, německé München zcela chybí. Většina čtenářů určitě zná oba názvy, ale pro zachování stanoveného způsobu uvádění zeměpisných názvů by se v rejstříku měly vyskytovat oba.

Stejně tak není zcela dodrženo tvrzení, že reálie, které se v rejstříku nacházejí v několika verzích, budou na sebe vzájemně odkazovat. U některých měst je to dodrženo, např. hesla Mikulov a Nikolsburg mají u sebe vždy uvedenou i druhou formu. To ale neplatí např. u Řezna, kdy německá verze Regensburg odkazuje na v textu použitou formu Ratisbon, naopak to ale neplatí.

Problémy se nevyhnuly ani mapám. Na té s číslem tři jsou města v dnešním Polsku uvedena německy a pod tím v závorce polsky. Města v dnešní České republice jsou někdy německy (Eger) a jindy česky (Nymburk). Mapa číslo čtyři, jinak velmi pěkně zobrazující rozložení křesťanských denominací v říši, zase obsahuje geografické nepřesnosti. Bílá hora je posunuta až lehce na západ od soutoku Labe s Vltavou a Vratislav se podle ní nachází v Čechách, konkrétně na Broumovsku.

Stejně jako reálie utrpěla újmu i jména českých historických aktérů. Zatímco nejvyšší kancléř je napsán správně jako Zdeněk Vojtěch Popel of Lobkowitz (i když „ě“ je vysázeno v jiném fontu kvůli nedostatečné

⁸ *The Correspondence I*, s. 271.

⁹ Takováto města s pouze malými rozdíly mezi jazyky jsou pak uváděna v anglické formě. Např. Bruges (Brugge), Antwerp (Antwerpen).

¹⁰ N. AKKERMAN, *Elizabeth*, s. 94, 377.

znakové sadě původního písma), defenestrování mají diakritiku upravenou („Boržita“) nebo vynechanou („Vilem“).

Nyní se ale vraťme ke knize jako celku a jejímu hlavnímu cíli – popisu života Alžběty Stuartovny vytvořeném pomocí pramenů a pečlivě zasaženém do dobového kontextu. Autorka se v úvodu vymezuje vůči chápání životopisů význačných žen jako pouhé „women’s history“, tedy popisu osudu bezmocné mučednice ve víru politiky tvořené muži. Alžběta je v jejich očích pravým opakem, tedy aktivní účastníci politického vývoje tehdejší Evropy.

V porovnání se staršími životopisnými pojednáními dává Nadine Akkerman při popisu Alžbětina působení mnohem větší důraz na prameny vycházející buď přímo od panovnice, nebo nejbližšího okolí. Výjimkou ale není ani využití dokumentů úřední povahy, pamfletů, periodik, divadelních her či korespondence dalších významných dobových aktérů. Díky tomu se Akkerman daří zpochybňovat mnohé zavedené představy o Alžbětině osobnosti. Upozorňuje například na jejich genderový rozměr. Alžbětě jsou ve starší literatuře často vytýkány přílišné ambice, neláska k dětem nebo přílišná záliba v divadle. Takovéto výtky jsou ale zřídkakdy adresovány mužům, přestože by si je zasloužili stejně jako ona. Ostatně divadlo tehdy bylo velice mocným politickým nástrojem a využívalo se k propagaci názorů napříč všemi vrstvami obyvatelstva.

Při takovémto boření mýtů vždy hrozí, že autor(ka) sklouzne k opačnému extrému – nekritické oslavě. Tomu se však Akkerman úspěšně vyhnula, a i zde se tak stalo díky důkladné analýze pramenů. Alžběta sice skutečně nestála za Fridrichovým přijetím české koruny, ale byla to právě její neschopnost kompromisu, která omezovala manévrovací prostor při táhlých jednáních o restituci Falce a vedla k častým konfliktům s dětmi.¹¹

Odborná historická literatura zde opravdu plní „až“ sekundární funkci a slouží především k doplnění informací o tehdejších událostech, osobnostech a dalšího kontextu. I přesto je seznam prostudované literatury opravdu úctyhodný. Jednoznačně převládají publikace v angličtině a nizozemštině, následuje němčina, francouzština a jedno české dílo. Největší pozornost je v knize věnována období, kdy Alžběta a její dvůr sídlily v Haagu, ostatně je to doba velmi dlouhá a plná politické aktivity. Tomu odpovídá i tematické složení sekundárních zdrojů.

¹¹ N. AKKERMAN, *Elizabeth*, s. 374, 402.

Naopak velmi krátkým, ale přesto opravdu zásadním obdobím v Alžbětině životě je pobyt v Čechách. Jsou mu věnovány dvě kapitoly, v jejichž citacích najdeme vedle dobových pramenů především publikace zahraničních autorů pojednávající o třicetileté válce jako celku. V již zmíněné recenzi na dopisovou edici J. Pánek autorce vytýká, že používá minimum zdrojů pocházejících od českých autorů (konkrétně čtyři publikace Josefa Polišenského a jednu studii Jaroslava Millera) a překvapivě vynechává autory píšící německy (např. Antonín Gindely), což způsobuje nedostatky ve výkladu českých dějin.¹² Přestože v úvodu autorka píše, že brala v potaz i české archivy, knihovny a sbírky, je zde patrný deficit. Například uvádí, že Rudolfův majestát garantoval svobodnou volbu panovníka.¹³ Jediným dalším citovaným českým autorem je Tomáš Václav Bílek a jeho *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. Dílo je však citováno chybně – jméno autora je v druhém pádě a také je špatně uveden nakladatel.

Ještě na chvíli zůstaňme u kapitol, které se týkají stavovského povstání. Stejně jako v edici dopisů jsou i zde omylem spojeny dvě osoby do jedné – Vilém z Roupova a Václav Vilém z Roupova. Oba muži se aktivně zapojili do povstání a oba následně odešli do exilu. První jmenovaný byl ale o generaci starší a podílel se na vzpouře moravských stavů. Jeho mladší příbuzný byl naopak společně s Thurnem hlavní postavou povstání v Čechách.¹⁴ Zmínka v knize se týká právě jeho.¹⁵

Tyto problematické kapitoly tvoří jen velmi malou část knihy (dvě z 22) a i ony jsou svým způsobem inovativní, jelikož popisují toto období z pohledu anglických pramenů úřední i osobní povahy.¹⁶ Publikace jako celek splnila všechny cíle stanovené v úvodu: je napsána odborným, ale dobře srozumitelným jazykem a její rozsah i práce s prameny jsou téměř fenomenální v porovnání se starší literaturou. O to větší lítost vzbuzují zmíněné nedostatky v zeměpisných názvech a chyby v českých reáliích,

¹² J. PÁNEK, *The Correspondence*, s. 1191.

¹³ N. AKKERMAN, *Elizabeth*, s. 5–6, 123.

¹⁴ FRANTIŠEK HRUBÝ, *Václav Vilém z Roupova a Vilém z Roupova, čeští emigranti*, *Český časopis historický* 43/1937, č. 1, s. 24–50.

¹⁵ N. AKKERMAN, *Elizabeth*, s. 123.

¹⁶ Pro reflexi v tištěných pramenech viz JAROSLAV MILLER, *Falcký mýtus. Fridrich V. a obraz české války v raně Stuartovské Anglii*, Praha 2004.

kterým se dalo velmi jednoduše předejít a které poukazují na nezastupitelnost transkulturní spolupráce napříč akademickými prostředími.

Eliška HARCEKOVÁ
Univerzita Palackého v Olomouci

DOI: 10.14712/24645370.3204